

Diplomasi Tarihi Açısından Türkiye- Cezayir İlişkileri Turkey - Algeria Relations in Respect of Diplomatic History

Aymene HADJİ¹

Hüsamettin İNAÇ²

Geliş Tarihi / Received: 22.10.2023 Kabul Tarihi / Accepted: 24.11.2023 Tarihi / Published: 31.12.2023

ÖZET

Yumuşak gücün ve bunun devletlerin dış politikası üzerindeki etkisinin incelenmesi, yönetim ve etki araçlarını ve gücün geleneksel olmayan tezahürlerine ilgi duyma ihtiyacının ortaya çıktığı, baskı ve zorlamanın alternatif algılarının ortaya çıktığı dış politikaların yönünü anlamada özel bir yere sahiptir. Esas olarak devletin bu seçenek aracılığıyla bölgesel ve uluslararası çevresini etkileyebilmesi için ikna ve korkutma üzerine kuruludur. Bu çalışma ile Türkiye-Cezayir ilişkileri yolundaki bu önermeyi ve Türk-Cezayir siyasi eyleminin yumuşak gücün gerçek çıkarımlarıyla ne ölçüde uyumlu olduğunu ve jeopolitik özelliklerin Türk dış politikasının uygulanmasında ve yumuşak gücün aracı olarak kullanılması üzerindeki etkisini araştırmayı hedefliyoruz. Ki Cezayir ile ilişkilerini güçlendirmek için sert güç yerine yumuşak güç kullanma stratejisini izledi.

Anahtar Kelimeler:

Güç, Sert Güç, Jeopolitik, Cezayir- Türk İlişkileri.

Jel Kodları:

F50, F53, F55, F59,

ABSTRACT

The study of soft power and its impact on the foreign policy of states has a special place in understanding the tools of management and influence, and the directions of foreign policies, where the need for interest in the unconventional manifestations of power emerged, where alternative perceptions of coercion and forcedness have emerged; It is mainly based on persuasion and intimidation, in order for the state to be able, through this option, to influence its regional and international environment. Through this study, we aim to drop this proposition on the path of Turkish-Algerian relations, and the extent to which the Turkish-Algerian political action is compatible with the real implications of soft power. And the search for the impact of geopolitical characteristics on Turkish foreign policy and its use as tools for its soft power in implementing its foreign policy, through which it followed a new strategy called soft power instead of hard power to strengthen its relationship with Algeria.

Keywords:

Soft Power, Hard Power, Geopolitics, Algerian - Turkish Relations.

Jel Codes:

F50, F53, F55, F59,

Atf (Citation): Hadji, A. & İnaç, H. (2023). Diplomasi Tarihi Açısından Türkiye - Cezayir İlişkileri. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 91-98. Doi: 10.47138/jea.1379623

¹ Bağımsız Araştırmacı, aimen.hadji94@gmail.com, Orcid: 0000-0003-3564-7077.

² Prof. Dr. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, husamettininac@yahoo.com, Orcid: 0000-0002-6922-2010.

Giriş

Türkiye, özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ülkede iktidara gelmesiyle birlikte, genel olarak Afrika kıtasına ve özel olarak Mağrip bölgesine olan ilgisini son yirmi yılda dikkate değer bir şekilde artırdı. Bu, Türkiye'nin giderek bölgesel bir aktör olmaktan çıkarak uluslararası/küresel bir rol oynamaya yönelik artan arzusunu yansıtan bir dönüşümdür. Türkiye, yıllardır genç Afrika kıtasına olan ilgisini artırma konusunda istekliydi ve bu ilgi, özellikle Ankara'nın 1998'de formüle ettiği "Afrika'ya açılma politikası" başlıklı stratejiyle yaklaşık yirmi yıldır net ve bütünlük bir vizyon içinde kristalleşmeye başladı. (İnaç 2007, s.29).

Bu vizyon zaman zaman tökezlese de, 2005'te Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidardaki etkisi Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisini yeniden canlandırdı. Bu ilgi, Türk hükümetinin 2005'i 'Afrika Yılı' ilan etmesine ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Etiyopya ve Güney Afrika'ya resmi ziyaretler yapmasına yol açtı. Böylece, bir Türk lideri Afrika kıtasını ilk kez ziyaret etmiş oldu. Türkiye, 2008 yılında -tarihinde ilk defa- Türk-Afrika işbirliği zirvesine ev sahipliği yaptı. Bu zirveyi Erdoğan ve eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül olmak üzere Türk liderlerin Afrika'ya yaptığı geziler izledi.

Bu yaklaşımın mantıksal bir uzantısı olarak Türkiye, Cezayir başta olmak üzere Mağrip bölgesine (Kuzey Afrika) özel önem verdiğini her fırsatta göstermektedir. Haddi zatında Mağrip olarak isimlendirilen coğrafya Fas, Tunus, Libya, Çad ve Cezayir'i kapsamaktadır. Cezayir ve Türkiye ilişkileri tarihsel olarak, Cezayir'in İspanyol ve Portekizli korsanlara karşı davette bulunmasıyla Osmanlı komutanı Barbaros Hayreddin Paşa'nın 1516'da Kuzey Afrika'ya ulaşmasıyla başlamaktadır. Adı geçen bu sömürgeci ülkelerin korsanlık faaliyetlerini sonlandıran, Akdeniz'den geçen ticaret gemilerine İspanyol, Portekiz ve genel olarak Avrupa saldırılarına karşı koyan ve böylelikle Türkiye-Cezayir ilişkilerinde kilit rol oynayarak beş yüzyıldan beri adından söz ettiren Barbaros Hayreddin Paşa, bu ilişkilerin banisi olarak tarihe geçmiştir.

Tüm bu tarihsel referansın bir icabı olarak 2016 yılında Cezayir ve Türkiye ilişkilerinin beş yüzüncü yılını ihtişamlı törenlerle kutladılar (İnaç 2005, s.91). Bugün Türkiye, Cezayir ile ilişkilerini daha da güçlendirmeye ve çeşitli alanlarda ortak ve dengeli çıkarlar çerçevesinde siyasetten kültüre, ekonomiden güvenliğe ve iki ülkenin gücünü artıran askeri-endüstriyel projelerin tamamlanmasında ortaklık içeren stratejik bağlarla değer vermeye istekli görünmektedir. Cezayir, coğrafi ve demografik ağırlığı ile tarihi ve jeopolitik statüsü itibarıyla, Mağrip bölgesine (100 milyon kişi) ve Afrika kıtasına (yaklaşık bir milyar kişi) açılan ana giriş kapısıdır. Bu verilerden hareketle, bu çalışmanın temel soruları şu şekilde ortaya konabilir:

- Türk diplomasisinin Cezayir kamuoyunu cezbetmede ve diplomaside ekonomik, sosyal ve siyasi bir güç olarak imajını geliştirmedeki rolü nedir?
- Bu soruyu cevaplamak için, bir analiz'i yapılmalı ve birkaç alt soruya ayrıştırılmalıdır:
- Diploması ile neyi kastederiz?
- Türkiye-Cezayir ilişkilerinin tarihsel muhtevasının mahiyeti nasıl izah edilebilir?
- Mevcut dönemde Cezayir-Türkiye ilişkilerinin gerçekliği nedir ve gelecekte bunları geliştirme ihtimali nasıl şekillenecektir?
- Cezayir halkı nezdinde Türk halkı ve Türk devleti nasıl bir imaja sahiptir?

1. Diploması Kavramı

Diploması, "Diplom" fiilinden alınan "Diploma" adından türetilen Yunanca kökenli bir kelime olup, şehirlerin yetkilileri ve siyasi yöneticileri tarafından verilen ve hamiline belirli ayrıcalıklar tanıyan belge anlamına gelmektedir. Romalılar daha sonra bunu katlı veya özel bir şekilde katlanmış yazılı bir belgeye; ya da topluluklar, diğer yabancı gruplarla ilişkileri düzenlemek için yapılan anlaşmalara atıfta bulunmak için kullandılar. Diploma taşıyanlara zamanla pasaport başta olmak üzere birtakım kıymetli evraklara haiz olma gibi bazı ayrıcalıklar verdi. (El-Musa, 2005) Daha sonra, 17. yüzyılın sonuna kadar, diploması kelimesi, uzman yazarlardan veya mahir arşivcilerden alınan resmi kâğıtlar ve belgeler, bunların nasıl korunacağı, sınıflandırılacağı ve sözcüklerinin tercüme edilmesi ve sembollerinin deşifre edilmesi ile ilişkilendirildi. Bu işi yapanlara "diplomat" adını, bu konuda ihtisaslaşmış bilim dalına ise diplomalara nispetle "diploması" adını verdiler. (El-Musa, 2005)

Diploması veya diplomat terimi, on sekizinci yüzyılın sonuna kadar, uluslararası ilişkilerin yönetimi anlamına gelen ve bugünkü kabul edilen anlamına atıfta bulunmak için kullanılmazdı. Özellikle 1796'dan itibaren "diplomat" kelimesi İngiltere'de o dönemde kendi ülkelerinden akreditasyon defterleri tutan yabancı ülkelerin temsilcilerine verilen bir sıfat olarak anılmaya başlamıştı. Fransız Devrimi'nin müzakere edilmeye başlandığı dönemde artık müzakereciler diplomat olarak kabul edilir hale gelmişti. 1815 yılında düzenlenen ve "Avrupa Uyumunu" ile neticelenen Viyana Kongresi'nin

ardından diplomasi dili net bir biçimde ortaya çıkmaya başlamış, kendine has kuralları, gelenekleri ve ritüelleri belirginleşmiş ve bu sayede diğer siyasetçilerden ve uzman şahsiyetlerden müteşekkil seçkin diplomasi kadroları ortaya çıkmıştır. Diplomasi kelimesinin kullanım tarihindeki bu farklılık, elçi (Ambassador) ve elçilik (Embassy) kelimelerini, hizmetkâr anlamına gelen kilise (Ambactus) ve elçilik anlamına gelen (Ambassy) kelimelerinden aktararak ilk kullanan İspanyollar tarafından aşılmıştır (İnaç & Sada 2021b, s.101).

1.1. Diplomasinin Tanımı

Diplomasi kelimesi tek bir tanımla tarif edilemeyecek kadar zengin ve çeşitli manaları bünyesinde barındırmaktadır. Bu bakımdan bu kavram, hepsinin tek bir tanımda toplanmasının zor olduğu ölçüde farklı anlamlara atıfta bulunmak için kullanılmaktadır. Bu konuyla ilgilenen mütehassıslar, diplomasinin anlamını belirlemede uluslararası hukuk ve diplomatik ilişkiler profesörlerinden farklılaşarak, çeşitli doktrinlere ve bu alanda adı geçen kitapların bu ortaya koyduğu birtakım görüş ve tanımlara yönelmişlerdir (Callahan, 2008).

Bilinen tanımlardan biri, Harold Nicholson'ın benimsediği Oxford Sözlüğündeki tanımıdır: “Diplomasi, uluslararası ilişkilerin müzakere yoluyla yönetilmesi ve büyükelçiler ile elçilerin bu ilişkileri yönetmek ve çözüme kavuşturmak için kullandıkları bir yöntemdir. Aynı zamanda diplomatın işlevi veya sanatı olarak da bilinir” (İnaç 2014, s.41). Ernest Satow ise diplomasiyi "hükümetler ve bağımsız devletler arasındaki resmi ilişkilerin yönetiminde beceriklilik ve zekânın uygulanması" olarak tanımlıyor (El-Mousa, 2005).

Charles Calvo, diplomasiyi “farklı ülkeler arasındaki mevcut ilişkilerin karşılıklı çıkarlarından, uluslararası hukuk ilkelerinden ve de halkla ilişkiler ve müzakereleri sürdürmek için şart olarak ortaya çıkan anlaşma ve mukavele metinlerinden kaynaklanan bilim” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla diplomasi, “uluslararası kişilerin dış ilişkileri alanında, uluslararası hukuk ve gelenek tarafından onaylananlar çerçevesinde, diplomatik temsilciler aracılığıyla uluslararası kişiler arasındaki ilişkileri yönetme bilimi ve sanatıdır” denilebilir. (İnaç & Erdoğan, 2006, s.13). Diplomasi kelimesinin daha önceki farklı tanımlarından da anlaşılacağı üzere, diplomasinin bazı temel unsurları bu şöyle tatad edilebilir. Uluslararası toplumun tanık olduğu, ilişkilerin ve çıkarların iç içe geçmesine ve gelişmesine yol açan muazzam ekonomik, sosyal ve bilimsel ve teknolojik gelişme gereği uluslararası birimlerin ilişkilerinde gerekli bir ihtiyaç olarak gösterdiği için araştırmacıların dayandıkları açı onların bakış açısına göre farklılık göstermektedir (Callahan, 2008).

Diplomasinin işlevleri ise bilgi toplama, olumlu bir imaj oluşturma ve politika uygulama şeklinde özetlenebilecek üç fonksiyondan ibarettir (İnaç & Sada 2021a, s.127). Elçilik, yerel siyasi liderliğin düşüncesi, yerel ekonominin durumu ve siyasi muhalefetin doğası hakkında bilgi toplamak, diplomatların en birincil görevleri arasında yer almaktadır. Tüm bu konular önemlidir zira görevli olunan ülkede iç sorunları tahmin etmeye ve dış politikadaki değişiklikleri şekillendirmeye yardımcı olurlar. Diplomatik temsilciler, mesajları ve raporları dış politikanın üzerine inşa edildiği birincil kaynakların bir parçası olduğundan, devletin yurtdışındaki gözü ve kulağı olarak kabul edilir. Diplomasi aynı zamanda devletin ve onun günlerinin güncellenmiş bir resmini sunmayı amaçlar.

Modern iletişim, dünya çapında fikir oluşturmaya ve pozisyon almayı mümkün kılar ve ülkeler, eylemlerini ve politikalarını uluslararası desteğin odak noktası haline getirmeyi amaçlayan kapsamlı halkla ilişkiler sistemlerinden yararlanmak mecburiyetindedirler. Yabancı elçilikler yerel medyaya resmi açıklamalarda bulunur ve olumsuz imaj ve algıdan kaçınmaya veya varsa olumsuz önyargıları ortadan kaldırmaya çalışırlar (Callahan, 2008)

Diplomatlar, ülkelerini yurtdışında temsil etmede önemli bir vazife icar etmiş olmaktadırlar. Askeri anlaşmaları müzakere eder, yabancı yatırım ve ticareti kolaylaştırır, ekonomik yardım dağıtır ve bilgi ve yardım sağlarlar. Ancak, resmi büyükelçilerin rolünün zamanla azaldığı söylemek hiç de yanlış değildir. Zira geçmişte seyahat ve iletişim daha zor olduğu için elçiler daha fazla güce ve etkiye sahipti (İnaç 2018, s.308). Bugün, üst düzey siyasi liderler doğrudan telefon görüşmeleri ve "zirve diplomasisi" yoluyla iletişim kurabilirler. Ek olarak, "mekik diplomasisi", uzmanların anlaşmaları müzakere etmek için ülkeler arasında gidip geldiği önemli bir araç haline gelmiştir. Mekik diplomasisi, onu diplomatik başarıya ulaşmak ve Amerikan çıkarlarını ilerletmek için kullanan eski bir Amerikan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger tarafından popüler hale getirildi.

2. Türkiye- Cezayir İlişkilerinin Tarihsel Bağlamı

2.1. Cezayir’de Osmanlı Varlığı

Cezayirli, ortak dini bağları nedeniyle -yukarıda anlattığımız nedenlerle- Türk kardeşler Oruç ve Hayreddin'i ülkelerine davet ettiler. İki kardeş yetenekliydi ve Hıristiyanlara karşı korsanlığı tatbik etme hususunda oldukça mahirdiler ve zamanla bu alanda büyük deneyim kazandılar. Bu yüzden Bejaia'nın Al-Hafsi valisi onları İspanyolları kovmaya çağırdı, Oruç ve erkek kardeşi ise buna müspet cevap verdi. 1512'de Hayreddin ve kardeşi, İspanyollar kovulduktan sonra Bejaia'ya ulaştı. Varışlarından kısa bir süre sonra, bölgenin hamiği ve hükümdarı Salem Al-Toumi Al-Thaalabi ile yeni bir başkent kurdular. Aynı sıralarda Oruç, 1513'te prens olarak satıldığı Jijel'de bulunuyordu. Cezayir'e gitti, ancak İspanyolları

şehirden çıkaramadı. Bunun yerine hükümdarı Salem Al-Toumi Al-Thaalabi'yi öldürdü ve kendisini yeni hükümdar olarak ilan etti. Daha sonra kardeşler Medea, Miliana, Tennis ve Dils şehirlerini de ele geçirdiler (Bohosh, 1997).

İki kardeşin Cezayir'de İspanyollara karşı kazandığı zaferden (Novir 1516) sonra, Oruç, 1517'de Tlemcen'e herhangi bir direnme ile karşılaşmadan girdi. Ne var ki, İspanyol kuvvetleri Tlemcen'e tekrardan saldırdı ve ardından 1518'de Oruç Reis ve askerlerini öldürmeyi başardı. Hayreddin resmen Osmanlı İmparatorluğu'ndan yardım istedi ve beklediği askeri ve mali destek, İspanyol kuvvetleri Cezayir kıyılarına çıkmadan önce geldi. Sultanın yardımı, 1519'da Hayreddin ve Cezayir halkının Yavuz Sultan Selim'e gönderdiği imdat mesajına, yardım çağrısına cevaben oldu.

Padişahın Mısır'ı fethinin hemen akabinde İspanyol işgalini püskürtmek için istenen Osmanlı Devleti'nin yardımına karşılık Cezayir, imparatorluğun bir parçası oldu ve padişahın egemenliği tanındı. Böylece Cezayir resmen Osmanlı egemenliğine girmiş, padişah bu kararı icrai kararlarla desteklemiş ve İspanyolları ortadan kaldırmak için Cezayir'e bir topçu kuvveti ve 2000 civarında Yeniçeri askeri göndermiştir. Bu destek, İspanyolları ortadan kaldırmak, bölgede iç ve dış güvenliği ve istikrarı sağlamak için gereklidir. Böylece Cezayir, Kuzey Afrika'da Osmanlı egemenliği altına giren ilk eyalet oldu (Yağlı, 1997).

2.2. Osmanlı Yönetimi Altında Cezayir'in Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yaşamı

Bu dönemde, komşu Avrupa ülkeleri kadar gelişmiş sanayisi olmamasına rağmen, Cezayir ekonomisi nispeten istikrarlıydı. Buna rağmen Cezayir'in tekstil, ayakkabı, tabaklama, seramik, gemi inşa malzemeleri, silahlar, barut vb. o zamanlar Avrupa'da bulunanlara benzer endüstrileri vardı. Balıkçılığa ek olarak, Cezayir'deki endüstrilerin çoğu yerel nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için yaratıldı ve fazlası ihraç edildi (Tutar vd., 2006, s.285). Cezayir, Tunus, Fas ve bazı Avrupa ülkeleriyle ticari alışverişler, oldukça canlı bir şekilde tezahür etmekteydi. Yerel sanayi, zanaatkarların uzmanlaşmış sendikalar halinde örgütlenmesiyle iyi örgütlenmişti. Endülüs göçmenlerinin akını, çeşitli kentsel, tarımsal ve endüstriyel alanlarda gelişmiş el sanatlarını tanıtarak ekonomik büyümenin desteklenmesinde de önemli bir rol oynadı (Özkan, 2022, s.147). Kırsal nüfus ise çoğunluğu temsil etmektedir ve bu ahalinin geçim kaynaklarını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Buna ilaveten başta buğday ve arpa olmak üzere çeşitli ürünler yetiştirerek, verimli toprakları işlerler.

Sosyal hayata gelince, Osmanlı döneminde Cezayir toplumu kökenlerine ve ait oldukları topluluklara göre bölünmüştü. Cezayir, çeşitli sınıf ve mezheplere sahip bir toplumdur. Bunlar arasında yönetici sınıfı temsil eden Türklere, yetkilerini kullanmak için gerekli tüm yetki ve ayrıcalıklarla birlikte en önemli sorumluluklar verildi (İnaç, 2004, s.54). Diğer gruplar arasında, babası Türk, annesi Cezayirli olan Karaghalar ve verimli topraklara sahip müttefik aşiretlerden insanlar vardı. Ek olarak, müzik ve inşaat sanatlarında yetenekli olan dağ ve vadiden gelen kabile /aşiret mensupları ve özgürleşmiş siyahlar da vardı. (Sönmez, 2007) Bu dönemde, nüfusun farklı sınıfları arasında ortak bir irtibatı olma işlevi gören birleşik ulus kavramına güçlü bir vurgu yapıldı. İnsanları asimile etmek ve bir ulusa ait olma duygusunu geliştirmek için ortak bir çaba vardı. Kültür açısından, o dönemde Cezayir'i işgal eden birçok Fransız, halk arasında cehaletin nadir olduğunu kaydetti. Nüfusun tamamının okuma yazma bilmesi ve Türklerin kültüre savaş kadar önem göstermemesi, bu gelişmişlik ve refahın bizzat Cezayirilerden kaynaklandığını gösterir. Ancak Cezayir'in statüsü daha sonra gerileyerek sömürgeciliğin ağırlığı altına girdi ve Osmanlı varlığı Fransız sömürgeciliğinin bölgeye hâkim olmasıyla birlikte sona erdi (Sönmez, 2007).

2.2.1. Yeni Türk Cumhuriyeti Döneminde Türkiye- Cezayir İlişkileri: 1923-1962

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı döneminde olduğu gibi cumhuriyet döneminde de Cezayir'in 20. yüzyılda verdiği bağımsızlık mücadelesinde bazı iç ve dış etkenler nedeniyle destek vermemiştir. 20. yüzyılın otuzlu yıllarında Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinde üç dönem içerisinde; Türkiye'nin tek kampanyası, Fransa'nın Cezayir'i işgalinin 100. yılı münasebetiyle düzenlenen Fransa'nın dış temsilciliklerinin faaliyetlerine yabancı misyonların katılmaması yönünde talimat vermek oldu. 1945 Katliamı olarak bilinen olaylarda özellikle Oran ve Guelma'da önemli sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Sétif-Guelma-Kharrata katliamı, Fransız kaynaklarına göre yaklaşık 1.500, Cezayir kaynaklarına göre ise 45.000 kişinin ölümüyle sonuçlandı. O zamanlar tek parti hükümeti olan Türk hükümeti, durumun ciddiyetine rağmen katliama tepki göstermedi. (İnaç & Yaman, 2015, s.19).

1952'de Türkiye, omurgasını Fransa'nın oluşturduğu Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) katıldı. Türk-Fransız ilişkilerinde Cezayir'e karşı gelişmeler yaşandı, Cezayir'in bağımsızlığı için düzenlenen konferanslarda, Birleşmiş Milletler'de yapılan oylamalarda Türkiye çekimser kaldı veya Cezayir'e karşı Fransa'nın yanında oy kullandı. O dönemin gazetelerinden edinilen bilgilerde, ABD başkanlığını devralacak olan John Kennedy'ye mektuplar yazıldığı, daha sonra Temmuz 1957'de Cezayir'in bağımsızlığına ilişkin tutumunun Türk hükümetinin tutumuna yansıdığı belirtiliyor. O zamandan beri Türkiye, Fransa lehine oy kullanmaktan kaçınmak için Amerika ile koordineli çalışmaya başladı. (İnaç, 2003, s.348)

Bu bağlamda Türk hükümeti, Asya-Afrika grubunun Aralık 1958'de Birleşmiş Milletlerde (BM) Cezayir'in bağımsızlığının derhal tanınmasına yönelik önerisine oy vermektен kaçındı (Haviland, 2022, s.147) ve Türkiye, Cezayir Cumhuriyeti'nin 9 Eylül 1958'de Kahire'de kurduğu geçici hükümetini de tanımadı. 1959'un sonlarında, Arap Birliği'ne üye

devletler, Birleşmiş Milletler Siyasi Komitesine, Fransa'nın toplama kamplarında Cezayirli mahkûmları öldürdüğüne dair raporları araştırmak için bir komite kurulmasını önerdi. Önerilen karar, üye devletlerin sorunun kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olan Cezayir tarafından çözülmesi yönündeki isteklerini ifade eden bir dil içeriyordu. (İnaç & Ünal, 2013, 225). Tasarı 26 oya karşı 35 oyla kabul edildi ve Türkiye dâhil 17 ülke çekimser kaldı. Görünen o ki Türkiye Cumhuriyeti, o dönemin şartlarından dolayı bağımsızlık mücadelesinde Cezayir'in yanında yer almamıştı. (Gelecekte) Dönemin Başbakanı Adnan Menderes, eski Libya Başbakanı Mustafa Ben Halim ile yaptığı görüşmede Türkiye'nin neden Cezayir ve İslam dünyasıyla bu pozisyonu aldığını şöyle açıklamıştır:

"Birleşmiş Milletler üyesiyiz ve Amerika ile güçlü ilişkilerimiz var, bunu ABD'yi sevdiğimiz için değil, Rusya'dan korktuğumuz için yapıyoruz. Bu da bizi Amerika ile işbirliği yapmaya sevk ediyor. Amerika ve Birleşmiş Milletlerin birlikte baskısıyla İsrail'i tanıdık, mecburiyetten İsrail'i tanıdık ve İsrail'i tanımamıza rağmen aramızdaki ilişkiler Maslahatgüzar düzeyinde (Delanty, 2013, s.67-69) başta Kuzey Afrika halkları olmak üzere tüm İslam halklarına, tüm kurumlarına Müslüman olarak sempati duyuyorum ve Cezayir halkının kurtuluş savaşında çektiği acıların tamamen farkındayım. Fransız hükümetiyle yaptığımız tüm görüşmelerde Cezayir sorununun kaba kuvvetle çözülemeyeceğini, çözümün Cezayir halkının temsilcileriyle müzakere yoluyla siyasi olmasını tavsiye ettik. Ben de Amerika, İngiltere, İtalya gibi NATO üyesi ülkelerdeki bu çabalara dostane baskı uygulayarak zarar vermeye hazırım" (İnaç, 2020, s.11-13).

Mustafa Ben Halim, Adnan Menderes ile yaptığı görüşmenin ardından Türkiye'nin Cezayir'e silah tedarik etmeyi kabul ettiğini bildirdi. Menderes, "İnşallah size silah vereceğiz. Allah'ın size dininizi savunmak için ihtiyaç duyacağınız silahları ulaştırmamıza yardım edeceğine umuyorum. Türkiye'de sadece Libyalı kardeşlerimize silah verdiğimizizi söylüyoruz" diyerek bu karara desteğini dile getirdi. Menderes, görüşmelerden döndükten kısa bir süre sonra, birkaç hafta sonra Cezayir'e silah taşıyan bir geminin gönderildiğini duyurdu (Sönmez, 2007).

3. Cezayir- Türkiye İlişkilerinin Hâlihazır ve Gelecekteki Gelişim Fırsatları

Şu anda Türkiye ve Cezayir, başta ekonomi olmak üzere çeşitli alanlarda işbirliği yapıyor. Türkiye, Afrika'da sömürge döneminde kaybettiği tarihi rolünü yeniden kazanmanın peşinde. Geçmişte, Türkiye'nin dış politikası Arap ve İslami meselelerle uyumlu değildi (Budak 2019: 211). Ne var ki bölgedeki son değişim ve dönüşümler, özellikle ABD'nin bölgeden çekilmesiyle politik bir boşluğun oluşması, Türkiye'nin stratejik bir rol oynamasına izin verdi. Bu nedenle Türkiye, "Afrika Kapısı" olarak kabul edilen Cezayir de dâhil olmak üzere bölgeyle tarihi bağımlı yeniden kurmak için çalışıyor (İnaç, 2022, s.221).

Her iki ülke de ortak çıkarlarına ulaşmak için ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Cezayir, Türkiye ile olan ilişkileri yoluyla uluslararası arenadaki ekonomik konumunu güçlendirmenin peşindeyken, Türkiye, Kuzey Afrika'daki pazarı kontrol etmeyi ve başta petrol rezervleri olmak üzere Cezayir'in zenginliğinden yararlanmayı hedefliyor. Türkiye'nin bu ilişkideki öncelikli hedefi Cezayir'in kaynaklarından yararlanmaktır. (Bohosh, 1997)

Cezayir-Türkiye ilişkileri, başta Fransa olmak üzere çoğu Avrupa ülkesinin bölgedeki çıkarlarını garanti altına almak için engellemeye çalıştığı siyasi bağın zayıflaması ışığında, yalnızca bağlar ve ekonomik çıkarlar tarafından yönetiliyor. Bu nedenle, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Haziran 2013'te Cezayir'e yaptığı ekonomik ve siyasi boyutlu bir ziyaret olan ziyaretiyle teyit edilen iki ülke siyasi ilişkilerini güçlendirmek için çalışmaktadır (Özkan, 2019, s.1748).

Türkiye, karşılıklı işbirliğini yoğunlaştırmak ve üretim güçlerini harekete geçiren ortak pazarlar oluşturmak için çalışıyor. Bölgenin refahını engelleyen güvenlik sorunlarını çözenin yanı sıra ticareti genişletmek için bölgede barış aramak ve cömertçe yatırım yaptığı bölgede (İnaç, 2021, s.7) bölgesel bir aktör rolü oynamak için çalışmaktadır. Ardından, daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye Başbakanı'nın ziyareti de dâhil olmak üzere, iki ülke liderleri arasında art arda yapılan ziyaretlerin önemi geliyor.

Ekonomik olarak Türkiye, Cezayir'in Avrupa dışındaki en büyük üçüncü ticaret ortağı, Cezayir ise Türkiye'nin ilk Afrika ortağı, çünkü Cezayir ile Türkiye arasındaki ticaret hacmi şu anda 5 milyar dolar ve Cezayir'deki Türk yatırımlarının hacmi 7 milyar dolar veya daha fazla. Cezayir'de ticaret, inşaat ve sanayi başta olmak üzere faaliyet gösteren 200 şirketten; Türkiye'nin Cezayir'e ihracatı 2013 ve 2014 yıllarında 2 milyar doları buldu (Özkan, 2022b, s.242).

Türkiye, bu bağlamda, iki taraf arasındaki ikili ticari ilişkileri ilerletmek için Cezayir ile bir mübadele bölgesi kurma arayışındadır. Cezayir'in Türkiye'ye ihracatı 3 milyar dolar olarak tahmin edilirken, özellikle hidrokarbonlar (Türkiye, Cezayir'den 1988'den bu yana yılda yaklaşık 4 milyon metreküp sıvılaştırılmış gaz ithal etti), kimyasallar ve tekstil sektörü için hammaddelerden oluşuyor. (Boddorbün, 2021) Siyasi açıdan bakıldığında, iki ülke arasındaki ilişkiler ekonomiyi beslediği ve anlaşmaların damarlarını birbirine bağladığı için ortak çıkarlara dayalı jeostratejik dengelerle birbirine bağlanıyor (Özkan & Özer, 2023, s.185).

Türkiye, Cezayir'i iki temel nedenle Afrika'ya açılan yeni bir kapı olarak görüyor. Öncelikle Türkiye, Cezayir'in Mali'deki krizin çözümünde ve Libya'da karşıt tarafları bir araya getirmede artan rolünü takdir ediyor. Cezayir'in diğer ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesine bağlılığı Türkiye tarafından da takdir edilmektedir. İkincisi, Türkiye, Cezayir'in

ekonomik bilgi birikiminden yararlanmaya ve Afrika ile ticaretini artırmaya çalışırken, aynı zamanda Arap Baharı sonrası dönemde siyasi performansını güçlendirmeyi umuyor. İki taraf, özellikle ortak bir vizyona göre sahanın karşı karşıya olduğu zorluklar ışığında, gelecekte siyasi ve ekonomik ilişkilerin tarihsel bağlardan güçlenmesinin önemini kavrar (İnaç, 2021, s.12).

4. Türk Modelinin Cezayirliiler Açısından Cazibesi

Hem Cezayir hem de Türkiye, siyasi, ekonomik ve kültürel bağların kapsamını genişletmeye yönelik karşılıklı arzunun Cezayir ve Türkiye'nin yakınlaşmasına yol açmasına ek olarak, özellikle Libya'nın şahit olduğu Orta Doğu'da karşılaşılan istikrarsızlık nedeniyle, her iki tarafın da yararına olacak bir ilişki kurma konusunda giderek daha istekli hale geliyor. Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti, Kuzey Afrika ülkeleriyle ilişkilerini taçlandırmak amacıyla 2006 yılında Cezayir ile bir dostluk ve işbirliği anlaşması imzaladı. Türk araştırmacı ve siyasi analistlere göre bu anlaşma, Ankara'nın bölge ile daha güçlü bağlar kurma yönündeki ilk girişimlerinden biriydi (Boddorbün, 2021).

Tossen Haber Ajansı, 'Ultra Cezayir' ile yaptığı röportajda Türkiye'nin Afrika'daki nüfuzunu genişletmedeki başarısının nedenlerini tartıştı. Afrika ülkelerinin, popüler Afrika tasavvuruna göre bir sömürge devleti olmadığı için Türkiye'ye sıcak baktığını açıkladı. Ayrıca, Ankara'nın niyeti karşılıklı yarar ilkesine dayanmaktadır ve ülke, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini karşılıklı saygı ve ortak çıkarlar ilkeleri çerçevesinde yürütmektedir. Bu yumuşak güç kullanımı Afrika ülkelerine de olumlu yansdı. Türkiye'nin Cezayir ile olan ilişkilerine gelince, Türkiye dini, kültürel ve tarihi bağların varlığından dolayı Cezayir ile ilişkileri güçlendirmeye çifte önem ve değer vermektedir. (Cebrail, 2021)

Cezayir'in Afrika'da ilk kez Türkiye'nin bulunduğu konum ve izlediği tutarlı dış politika bağlamında benimseyen ilk ülke olduğunu söyleyebiliriz. Türk tarafının hedefinin ticaret hacmini 1,5 milyar dolardan önce 5 milyar dolara, ardından 2030'un ortalarında 10 milyar dolara çıkaracak olması, Cezayir'in Türkiye'nin doğal gazla finanse ettiği ülkeler sıralamasında İran'dan sonra dördüncü sırada yer almasını beraberinde getirmiştir. Rusya, Azerbaycan ve Türkiye en istikrarlı ülkelerden doğal bir mağara ile finansman kaynaklarını çeşitlendirmek için çalışıyor (Özkan, 2022a, s.198). 2014 yılında Türkiye ve Cezayir, on yıl sürecek olan anlaşma ile Türkiye'ye doğal gaz ihracatını %50 oranında artırma konusunda anlaşmıştı. 2018 yılında Türkiye, Cezayir'den 14 milyar metreküp doğal gaz ithal ederken, Cezayir doğal gazı tüketimi Türkiye'nin toplam tüketiminin %8'ini oluşturdu (Yiğit vd., 2007, s.93). Cezayir, iki ülke arasındaki ticaret açığını kapatmak için Türkiye'den daha fazla doğrudan yatırım çekmeye çalışıyor. Bu çabanın bir parçası olarak Cezayir, mal ve hizmetlere uygulanan gümrük vergilerinin artırılmasını talep etmektedir. Bu bağlamda Türk tarafı her iki ülke için de yatırım teşviklerini içeren bir ticari anlaşmanın müzakere edilmesini önermiştir (Lachmoth, 2023)

Turizm, ilişkilerdeki derinliği ölçmenin iyi bir göstergesidir. 2017'de Türkiye'yi turistik amaçlı olarak yaklaşık 200.000 Cezayirli ziyaret etti, 2018'de bu sayı 300.000'e çıktı. Ayrıca Türkiye'deki öğrencilere yönelik burs programlarına Cezayirliilerden gittikçe artan bir talep geldi; 2017 yılında Türkiye'deki Cezayir Öğrenci Birliği, burs talep eden yaklaşık 400 öğrenci bildirdi. Bu sayı hiç de küçümsenecek bir rakam değildir. Zira aynı dönemde Türk burslarına müracaat eden Alman uyruklu öğrencilerin sayısı 400 civarında seyrederken Amerikalı öğrencilerin müracaatı ancak 250 rakamına tekabül etmektedir. Bu rakam, Türkiye'nin yeni milenyumun başında parmak ucundaki dil öğrencileri dışında Cezayirli öğrencilerin ilgi haritasında yer almaması nedeniyle de dikkate alınmıştır (Tutar vd., 2006, s.283).

Sonuç

Türk dış politikası, siyasanın şekillenmesi sürecinde geleneksel ve sert araçların kullanımından yumuşak güç unsurlarını kullanma boyutuna geçmiştir. Türkiye, dış politikasında yumuşak güç kullanarak Cezayir ile ilişki kurmaya çalışmıştır. Bölgedeki hedeflerine ulaşmak için iki ülke arasındaki kültürel benzerliklere ve ortaklıklara güvenen Türkiye, uzun bir Osmanlı etkisi geçmişine sahip olan Cezayir halkına hitap etmek için yumuşak güç unsurları olan kültürel, dini ve tarihi ortaklığı etkin bir şekilde kullanmayı tercih etmiştir. Türkiye'nin son yirmi yılda artan ekonomik ve askeri gücü, Cezayir'in iki ülke arasındaki ilişkiler vizyonuna ilişkin siyasi hesaplarını düzeltmesine de katkıda bulunmuştur. Bu durum Cezayir'in uluslararası ilişkilerini çeşitlendirme arzusuna sevk etmiş ve bu arzusu giderek kültürel ve ekonomik ilişkilerde netleşmiştir. Türkiye, Cezayir ile ilişkisini medeniyet temelli, ortak tarih, dini boyut, Batı demokratik değerleri, kültürel diplomasi, yabancı öğrencilere ilgi, sinema, sanat ve Osmanlı tarihi eserleri gibi yumuşak güç araçlarına dayandırarak geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Osmanlı Devleti ile Cezayir Devleti arasındaki ilişki, efendi ile köle arasındaki kontrol ve hegemonya temelli sömürgeci bir ilişki değildi. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin Cezayir'de yarattığı koşullara büyük ölçüde bağlıdır. Cezayir, Osmanlı Devleti için önemli bir etki alanı olarak kabul ediliyordu ve bu nedenle Osmanlı Devleti, Suriye, Irak ve Mısır'la olduğu gibi Cezayir ile de topraklarını genişletmek için savaşmıştı. Ancak Cezayir için durum farklıydı, çünkü Osmanlı Devleti için Cezayir, bir sömürgeci ziyade stratejik bir müttefikti ve Osmanlı Devleti'nin bir bölgesi ya da eyaleti değildi.

Başbakan olan düşünür Adnan Menderes, siyasi becerisiyle Rusya'nın baskılarına olabildiğince engel olabilmıştır. Uluslararası sahnede zor durumda olmasına rağmen Fransa ve Cezayir meselesinde de Fransa'nın çıkarlarına aykırı hareket etmiş, Cezayir Mücahitlerine gizlice silah göndermiştir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, İspanyol istilasına karşı Cezayirlilerin Barbaros Hayreddin Paşa'yı topraklarına çağırması ve Mısır fatihi Yavuz Sultan Selim'in doğrudan desteğiyle başlayan Türkiye-Cezayir ilişkileri, 1830 yılında gerçekleşen Fransız işgaline kadar kesintisiz olarak ortak bir yönetim altında devam etmiştir. Türkiye'nin NATO'ya katıldığı Menderes döneminde kısmi hasarlar yaşasa da günümüzde tekrar zirveyi gören söz konusu diplomatik ilişkiler, yeniden şahlanışa kalkmıştır. Hem Cezayir'in sömürgecilerden tamamen kurtularak geçmişin referanslarıyla kendini yeniden tanımlama arzusu ve hem de Türkiye'nin dünyanın yeniden inşa edildiği son dönemde yerli ve milli arayışlara girerek Osmanlı mirasına sahip çıkma gayreti bu şahlanışın en önemli saikları olarak ön plana çıkmaktadır.

Etik Beyan ve Açıklamalar

1. Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmada yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

2. Yazar Katkı Oranı Beyanı

Yazarların çalışmaya olan katkıları eşit düzeydedir. Tüm süreçler ortak bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

3. Etik Kurul Bilgileri Beyanı

Tarafımızca yapılan bu bilimsel araştırmada etik kurul kararı gerektirecek herhangi bir faaliyet/çalışma bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Al -Mousa, A. F.R. (2005). The origins of diplomatic and consular relations. *Scientific Center for Political Studies*, Oman.
- Boddorhun, M. (2021). Soft power in Turkish -Algerian relations: Relations of preservation or openness? *Constantine University* 3(8)..
- Bouhosh, A. (1997). The political history of Algeria: From the beginning to 1962. *Dar Al -Arab Islamic first edition. Beirut*, 212.
- Budak, A. (2019). *Osmanlı modernleşmesi gazetecilik ve edebiyat*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Callahan, M. G. (2008). Basic concepts in international relations. *Gulf Research Center, first edition.The United Arab Emirates*, , 44.
- Delanty, G. (2013). *Avrupa'nın icadı*. (Çev H. İnaç). Ankara: Adres Yayınları.
- Haviland, WA (2002) Kültürel antropoloji (Çev. Hüsamettin İnaç, Seda Çiftçi) İstanbul: Kaknüs Yayınları
- İnaç, H. & S. Erdoğan, (2006). "Postmodern dönemde kamu yönetimi algısı ve kamusal alan tartışmaları," *Akademik Bakış: Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi Celalabad*, 9(1), 1-16.
- İnaç H. & F. Ünal (2013). The construction of national identity in modern times: Theoretical perspective. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(11), 223-232.
- İnaç H. ve Yaman, M. (2015). Ulus inşa stratejileri bağlamında Avrupa milli marşlarının sosyo-politik mukayesesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 17-34.
- İnaç, H. ve Rafiq Sada, M. (2021a). Taliban'ın Afganistan'ı devlet, toplum, siyaset. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- İnaç, H. ve Rafiq Sada, M. (2021b). Ulus inşası ve uluslaşma. *Uluslararası Eşitlik Dergisi*, 1(1), 95-111.
- İnaç, H. (2003). Makro toplumsal kuramlar açısından postmodernizm. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 341-351
- İnaç, H. (2004). Identity problems of Turkey during the European Union integration process. *Journal of Economic and Social Research*, 6(2), 33-62.
- İnaç, H. (2005) Türkiye'nin kimlik problemleri: Avrupa Birliği'ne Entegrasyon sürecinde. Ankara: Adres Yayınları
- İnaç, H. (2007). Rethinking democracy and governance in the EU. *Journal of Academic Studies*, 9(32), 1-31.
- İnaç, H., (2014) "Çağımızın toplumsal algısını temsil eden parametrelerden kimlik, kültür ve uygarlık kavramlarının sosyo-politik analizi". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 35-57.

- İnaç, H. (2018). The possibility of multicultural practice during the age of collective identities in line with Arab Spring. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 65, 306-315.
- İnaç, H. (2020). Pandemi sonrası yeni dünya düzeni ve Türk dış politikası. *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, 1-20.
- İnaç, H. (2021). *Uluslararası güvenlik, yeni dünya düzeni ve Türkiye*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- İnaç, H. (2022). "New world order in post-pandemic process and Turkey". In: Turkey and the post-pandemic world order (Ed. A. Salih İkiz), Lexington Books, ss.199-225
- Lachmoth, A. (s.d.). *Turkish -Algerian relations from the historical dimension to the geopolitical dimension*. Consulté le 05 02, 2023, sur <https://ultraalgeria.ULTrasawt.com>
- Osmanlı Belgelerinde Cezayir. (Ankara 2010). *Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları*, .
- Özkan, A. (2019). Burjuvazi ve muhafazakâr kimliğin son dönem Türkiye'sine yansımaları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10 (17), 1735-1751.
- Özkan, A. (2022a). *Dış politika ve güvenlik ekseninde Erdoğan Türkiye'si ve Putin Rusya'sı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Özkan, A. (2022b). Siyasi parti kapatmalarına ulusal güvenlik ve demokrasi açısından tarihsel bir bakış. Türkiye İçin Yeni Anayasa Vizyonu ve Yol Haritası Savaş Yayınevi, 231-251.
- Özkan A., & B. Özer (2023). Politik psikoloji bağlamında siyasi bir aktör olarak Alparslan Türkeş'in Milliyetçilik anlayışı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 24, Sayı: 1, ss. 179-193
- Sönmez, Ş. (2007). *Cezayir bağımsızlık hareketi ve Türk kamuoyu 1954-1962*. Ankara: Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Tutar, A. E., İnaç, H. & Güner, Ü. (2006). Dış kaynak kullanımının (outsourcing) makroekonomik etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8(2), 279-296.
- Yaghi, I. A. (1997). The Ottoman Empire in modern Islamic history. *Al -Obeikan Library 1 edition.Riyadh* , 100.
- Yiğit, M., İnaç, H., & Güner, Ü. (2007). Genişleme, mali yardım ve ekonomik büyüme perspektiflerinden AB'nin ilk dört genişlemesinin analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 8(2), 81-96.